

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Мікротопоніми – назви невеликих за розміром та формою рукотворних об'єктів, зокрема частин села, кутків, вулиць, доріг, стежок, криниць, мостів, а також природних реалій – боліт, горбів, гір, джерел, долин, лугов, пасовищ, полів, ставків, урочищ, ярів і под. Вони виділяються своєрідною дериваційною структурою та відомі, як правило, лише вузькому колу місцевих жителів.

На сучасному етапі українські ономастичні студії репрезентовані широким спектром наукових досліджень різних розрядів пропріальної лексики, зокрема й мікротопонімів. Ґрунтовно проаналізовано мікротопонімію таких регіонів України, як Чернігівсько-Сумського Полісся (Є. Черепанова), Підгір'я (О. Михальчук), Західного Поділля (Н. Лісняк), басейну річки Ужа (В. Баньої), південно-східного Поділля (О. Заінчовська), півночі Львівської області (О. Проць), а також Чернівецької області в історичному аспекті (І. Чеховський), Сколівщини (Н. Сокіл), Івано-Франківщини (Н. Вебер), центральних та східних районів Львівської області (Н. Яніцька), Покуття (Л. Білінська).

Актуальність дисертаційного дослідження. У сучасній українській топонімії все більшої ваги набуває регіональне вивчення мікротопонімів як репрезентантів одного з онімних класів. Донедавна такі пропріативи залучалися в науковий обіг лише як додатковий матеріал для аналізу передусім ойконімів і гідронімів. Між тим назви мікрооб'єктів тісно взаємопов'язані з історією краю, з розподілом земельних ділянок, народними промислами та ін. Невідкладного вивчення локальні найменування вимагають насамперед тому, що протягом ХХ століття цей розряд онімів зазнав і далі продовжує зазнавати суттєвих утрат. Значна частина мікротопонімів України у ХХ ст. зникла з людської пам'яті у зв'язку з проведеною так званою „колективізацією” земельних ділянок. Забуття багатьох назв продовжується і сьогодні, перш за все у зв'язку із відтоком сільського населення.

Мікротопоніми функціонують як повнозначні одиниці не лише літературного, але й діалектного мовлення, тому досліджувати їх необхідно із залученням даних народного говору.

Із огляду на сказане комплексний аналіз мікротопонімії Південно-Західного Опілля, яка ще не була об'єктом окремого монографічного дослідження, є актуальним. Антропонімія та ойконімія названого регіону вже розглядалися у монографіях В. Котович „Походження назв населених пунктів Опілля” та Г. Панчук „Антропонімія Опілля”. З метою завершення вивчення усіх розрядів пропріативів цієї місцевості обрано об'єктом дисертаційного дослідження саме її мікротопонімію.

Результати таких розвідок повинні не тільки виявити специфіку територіальних утворень, але й розкрити загальні тенденції їх формування, що необхідно для подальшого вивчення ономастикону України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з плановою науковою темою кафедри українського та загального мовознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка „Закономірності розвитку української мови на лексичному, граматичному та словотвірному рівнях”. Тема дисертації

затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 22. 01. 2008р.), а також Науковою координаційною радою „Українська мова” Інституту української мови НАН України (протокол № 51 від 17. 12. 2009 р.).

Джерельною базою роботи слугували перш за все власні пропріальні матеріали, зібрані у польових умовах протягом 2007–2013 рр. відповідно до „Програми збирання матеріалів для вивчення топоніміки України” К. Цілуйка, та дані Йосифінської (1785–1788 рр.) і Францисканської (1819–1820 рр.) метрикальних книг, які знаходяться в Центральному державному історичному архіві м. Львова.

Багато важливої інформації для нашої наукової розвідки почерпнуто з сучасних та історичних довідників адміністративно-територіального поділу, енциклопедичних, етимологічних, тлумачних, діалектологічних, географічних та інших словників, монографій, нарисів про минуле сіл та міст обстежуваного краю, аматорських досліджень історії окремих поселень, де зафіксовано, а подекуди здійснено спроби з’ясувати походження та семантику найменувань місцевих урочищ, пасовищ, полів, горбів, місцевих водойм, частин (кутків) села. Спеціально укладена картотека містить понад 8600 мікротопонімів Південно-Західного Опілля.

Мета дисертації – здійснити лексико-семантичний аналіз базових назв мікротопонімікону Південно-Західного Опілля та з’ясувати його основні словотвірно-структурні особливості на синхронному та діахронному зрізах.

Окреслена мета передбачає розв’язання таких **основних завдань**:

- 1) зібрати найменування малих геграфічних об’єктів на обстежуваній території на синхронному та діахронному рівнях та укласти їх реєстр;
- 2) розглянути зафіксований мікротопонімний фактаж за основними типами його базових назв (твірних основ) у межах трьох лексико-семантичних груп: апелятивної, онімної та онімно-апелятивної;
- 3) установити співвідношення загальних та власних назв, реалізованих у топоосновах мікротопонімів;
- 4) проаналізувати словотвірно-структурні особливості мікротопонімів і визначити продуктивність словотвірно-структурних моделей та відповідних топоформантів;
- 5) з’ясувати лексичні та структурні зміни в локальних пропріативах кінця XVIII – поч. XXI ст.;
- 6) простежити зв’язок мікротопонімної системи досліджуваної місцевості з її історичним минулим, географічним положенням та діалектною різноманітністю.

Об’єктом дослідження є мікротопонімія Південно-Західного Опілля. До цього регіону входять усі населені пункти Галицького та Рогатинського районів Івано-Франківської області, а також більшість сіл Бережанського та Підгаєцького районів Тернопільської області.

Адміністративно Південно-Західне Опілля охоплює 206 населених пунктів, на території яких побутує наддністрянський діалект південно-західного наріччя української мови.

Предметом дослідження є лексико-семантичні та структурно-словотвірні характеристики мікротопонімів Південно-Західного Опілля в синхронії та діахронії.

Теоретико-методологічним підґрунтям роботи стали пропріальні розвідки багатьох українських дослідників, зокрема: М. Кордуби, Ю. Карпенка, І. Ковалика, Є. Черепанової-Черняхівської, Д. Бучка, А. Білецького, Н. Сокіл, В. Баньої та ін. Цінні відомості запозичено у зарубіжних науковців: В. Никонова, Е. Мурзаєва, Н. Подольської, О. Суперанської, Е. Айхлера, В. Ташицького, С. Роспонда, Г. Борека, Р. Мрузека та ін.

Методи дослідження визначаються його метою і завданнями.

Для відбору пропріальних одиниць із текстів (нарисів історії населених пунктів, довідників адміністративно-територіального поділу) використано *текстологічний аналіз*, а для фіксації живого матеріалу – *прийоми досліджень у польових умовах* (спостереження, ідентифікація мікротопонімів на місцевості, інтерв'ювання). *Описовий метод* ужито для інвентаризації, систематизації локальних онімів, а також для визначення їх структурних компонентів. Прийоми *порівняльно-зіставного методу* екстрапольовані на мовно-територіальні утворення в різних регіонах України, що дало змогу виявити спільне й відмінне в структуруванні й функціонуванні досліджуваних мікротопонімів. *Історичний метод* слугував зіставленню пропріативів Південно-Західного Опілля на різних історичних етапах. На основі *прийомів словотвірного, структурного та семантичного аналізу* мікротопонімів виокремлено відповідні афікси, структурні моделі та базові одиниці (назви). *Етимологічний аналіз* застосовано для з'ясування походження твірної основи місцевого найменування. *Прийом кількісних підрахунків* залучено для визначення частотності вживання відповідних груп топооснов і топоформантів.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в науковий обіг уперше введено мікротопонімний матеріал Південно-Західного Опілля, здійснено його системне дослідження: проведено лексико-семантичний, структурно-словотвірний та етимологічний аналізи на синхронному і діахронному рівнях; запроваджено класифікацію назв малих географічних об'єктів у семантичному та словотвірному аспектах.

Фіксація локальних утворень у фонематичній транскрипції слугувала доповненню відповідної характеристики надністрянського діалекту.

Теоретичне значення дисертації полягає у з'ясуванні структурно-словотвірних та лексико-семантичних рис мікротопонімікону Південно-Західного Опілля. Розглянуті пропріальні дані, одержані результати і висновки наукової розвідки поглиблюють знання про значення і місце мікротопонімії в ономастичній системі. Вони дозволяють з'ясувати сутність та специфіку найменувань мікрореалій, особливості їх побутування, розширюють інформацію про словотвір аналізованого розряду пропріальної лексики.

Практичне значення роботи. Лінгвальні факти, розглянуті у тексті дисертаційної праці, а також репрезентовані у реєстрі мікротопоніми Південно-Західного Опілля будуть використані при укладанні словника мікротопонімів України, „Українського ономастичного атласу”, „Слов'янського ономастичного

атласу”. Крім цього, комплексний аналіз регіональних онімів дає змогу виокремити низку антропонімів та загальних лексем, які доповняють джерельну базу словника галицьких антропонімів, а також словника географічних термінів Опілля. Результати наукового дослідження можна використати в навчальному процесі при викладанні історії української мови, діалектології, лексикології, при читанні спецкурсів із краєзнавства, ономастики, а також для висвітлення історичного минулого окремих поселень названого регіону.

Особистий внесок автора. Дисертаційне дослідження, в основі якого зібрані як у польових умовах, так і почерпнуті із різноманітних історичних та краєзнавчих джерел матеріали, здійснене автором самостійно. Увесь науковий доробок є результатом роботи, виконаної одноосібно.

Апробація роботи. Матеріали та основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри українського та загального мовознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; засіданнях кафедри німецької мови Тернопільського національного економічного університету (2008–2014 рр.). Результати дисертаційного дослідження апробовано також на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Тернопільського національного економічного університету (2008–2014 рр.) і на наукових конференціях різних рівнів: VII Міжнародній науково-практичній конференції „Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної“ (Полтава, 16–17 травня 2008р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Kultury wschodniosłowiańskie – oblicza i dialog. Rosja. Ukraina. Białoruś” (Познань, 22–23 листопада 2009р.); III Міжнародній науково-практичній конференції „Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів” (Тернопіль, 7–8 квітня 2011р.); Міжнародній науковій конференції „Мова – література – культура в контексті національних взаємозв’язків” (Бердянськ, 24–25 травня 2011р.); III Міжнародній науково-практичній конференції „Рідне слово в етнокультурному вимірі” (Дрогобич, листопад 2011р.); I Всеукраїнській науково-методичній конференції „Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти” (Луцьк, 24 квітня 2012 р.); I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції „Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації” (Острог, 18 жовтня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції „Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови” (Луцьк, 26–27 вересня 2013 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції „Мови і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 27–28 березня 2014 р.); XXIII Міжнародній науковій конференції „Мова і культура” імені Сергія Бураго (Київ, 23–26 червня 2014 р.).

Повністю праця була обговорена на засіданні кафедри загального мовознавства та слов’янських мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 5 від 11 грудня 2014 р.) і на засіданні кафедри української мови ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (протокол № 4 від 29 грудня 2014 р.).

Публікації. Результати дослідження представлено у 16 публікаціях, із яких 9 надруковані у фахових виданнях України, 1 – у Польщі.

Структура роботи: дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку літератури (242 позиції). Основний текст викладений на 198 сторінках. Додатки (147 с.) містять Додаток А „Реєстр мікротопонімів Південно-Західного Опілля (сучасний стан)” (61 с.), Додаток Б „Список інформаторів” (3 с.), Додаток В „Реєстр мікротопонімів Південно-Західного Опілля кінця XVIII ст.” (43 с.), Додаток Г „Реєстр мікротопонімів Південно-Західного Опілля поч. XIX ст.” (40 с.). Повний обсяг дисертаційної роботи становить 368 сторінок. У тексті дисертації – 7 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної праці, сформульовано її об'єкт, предмет та мету, окреслено завдання та методи дослідження, репрезентовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано джерельну базу та подано відомості про апробацію виконаної роботи.

У першому розділі „**Стан і перспективи дослідження мікротопонімікону України**” описано географію та історію Південно-Західного Опілля (1.1), висвітлено основні етапи формування та дослідження мікротопонімії України у порівнянні з іншими слов'янськими та німецькомовними регіонами (1.2), розглянуто мовні особливості говірок аналізованої території (1.3), здійснено характеристику класифікацій географічних найменувань та означено теоретико-методологічні засади ономастичних студій (1.4).

У підрозділі 1.1 окреслено географічне положення Південно-Західного Опілля, а також основні історичні події, які певною мірою вплинули на сформований протягом віків онімний пласт названої місцевості, від епохи раннього палеоліту до сьогоднішніх днів. Попри всі суттєві суспільно-економічні зміни корінні мешканці цього краю плекають свою етнокультурну самобутність, мову, релігію, побутові традиції.

Підрозділ 1.2 присвячений висвітленню основних результатів пропріальних розвідок у межах дослідження топонімікону, які слугували формуванню і розвою мікротопоніміки в Україні та інших країнах Європи, зокрема Польщі, Чехії, Словенії, Росії, Білорусії, Німеччини тощо.

Окремі роботи, пов'язані із вивченням локальних найменувань з'являються вже у другій половині XIX ст. (М. Максимович, Л. Похилевич, М. Сумцов та ін.). Зачинателем української топономастики називають М. Кордубу, українського ученого, найбільшою працею якого є „Що нам кажуть назви осель?” (1938 р.), де здійснено поділ пропріальних одиниць з огляду на семантику їх базових назв та структурну будову.

Ґрунтовне наукове дослідження української топоніміки припадає на 50–60-ті роки XX ст. Ономастикон різних територій України, перш за все в історичному аспекті, вивчали київські науковці: А. Білецький, І. Железняк, Л. Масенко, В. Німчук та ін. Встановлено моделі власних географічних

найменувань, зважаючи на їх основи в морфолого-структурному плані (праці Ю. Карпенка, А. Корепанової, Л. Гумецької).

Об'єктом системного вивчення в дисертаційних роботах мікротопонімія стає наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. (І. Чеховський, О. Михальчук, Н. Лісняк, Н. Сокіл, В. Баньої, Н. Яніцька, Л. Білінська та ін.). Комплексний аналіз мікротопонімікону Південно-Західного Опілля здійснюється вперше.

Лексико-семантичну природу та структурно-словотвірні особливості мікротопонімів досліджували і зарубіжні лінгвісти: у Білорусії – Я. Адамович, В. Ємельянович, В. Лемцюгова та ін.; у Польщі – В. Ташицький, С. Роспанд, Г. Борек, Р. Мрузек, С. Грабець, Г. Гурновіч та ін.; у Чехії – Ф. Палацький, А. Профоус, Й. Свобода; у Німеччині – Е. Айхлер, А. Брендлер, Е. Вазер, Е. Кюебахер, Й. Шнетц, Ш. Зондерреггер та ін.

У підрозділі 1.3 розглянуто фонетичні, морфологічні, лексичні та словотвірні ознаки говірок Південно-Західного Опілля, які входять до складу наддністрянських говірок південно-західного наріччя. Аналізований діалект був об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема: І. Верхратського (північно-західні), О. Горбача (північно-східні), Я. Янова (південні, задністрянські), Я. Пури (західні), К. Дейни (східні), а також К. Кисілевського (усі наддністрянські).

У підрозділі 1.4 висвітлено теоретико-методологічні засади дослідження власних географічних назв та здійснено характеристику окремих класифікацій пропріальних одиниць з урахуванням семантики їх базових назв, репрезентованих як зарубіжними (Г. Гурновіч, Р. Мрузек, А. Брендлер, Г. Дітмайер), так і вітчизняними дослідниками (В. Баньої, Н. Вебер, Н. Яніцька). Особливу увагу приділено детальному опису напрямів та методів аналізу власних найменувань не лише в українській ономастиці, але й у білоруській, російській, болгарській і польській. Адже у пропріальних розвідках немає єдиного підходу до вивчення мовних фактів, що детерміновано їх значною різноманітністю та індивідуальним вибором науково-технічних прийомів. Однак існує низка способів і прийомів, які, на думку О. Суперанської, В. Сталтмане, Н. Подольської та ін., досить продуктивно реалізовані у пропріальних розвідках: 1) мовна атрибуція зібраного онімного матеріалу; 2) текстологічний аналіз; 3) інвентаризація онімного матеріалу; 4) класифікація найменувань; 5) стратиграфічний аналіз; 6) диференційний і генетичний аналіз; 7) реконструкція найменування і його форм; 8) етимологічний аналіз; 9) словотвірний аналіз; 10) структурний аналіз; 11) формантний аналіз; 12) аналіз топооснов та варіантів найменувань; 13) виокремлення ономастичних ареалів; 14) ономастичне картографування; 15) статистичний аналіз. Застосування певних методів і прийомів зумовлене, як відомо, не лише низкою цілей та завдань конкретного дослідження, але й відповідним фактичним матеріалом.

У другому розділі „**Лексико-семантичний аналіз мікротопонімів Південно-Західного Опілля**” усі зафіксовані на діахронічному та синхронічному зрізах назви мікрореалій Південно-Західного Опілля

класифікуємо на три основні лексико-семантичні групи: відапелятивні, відонімні та відонімно-відапелятивні похідні з наступною їх градацією.

У підрозділі 2.1. *Лексико-семантична характеристика мікротопонімії кін. XVIII – поч. XIX ст.* зазначено, що лише системний аналіз онімних одиниць, тобто дослідження не лише з погляду синхронії, але насамперед з погляду діахронії, слугуватиме відносно вичерпній інтерпретації найменувань топооб'єктів у межах конкретної території.

Ґрунтовне вивчення мікротопонімів Південно-Західного Опілля кінця XVIII – поч. XIX ст., записаних у Йосифінській та Францисканській метрикальних книгах, виявило, що репрезентанти того історичного періоду рефлексували у досліджуваному краї як повнозначні лексеми. З погляду семантики їх базових одиниць вирізняють основні тематичні групи з низкою розрядів: мікротопоніми, етимонами яких є *географічна термінологія* для опису: 1) рельєфної специфіки місцевості: *Biale Brzegi, Na Garbie, W Dęlinie*; 2) гідрооб'єктів: *Kreniczki, Moczar, Nad Stawem*; 3) флори: *Dubniki, Werbie, Za Sadem*; 4) властивостей ґрунтів: *Glinka, Na Hlineszczu, Na Ryni*; 5) геометричних та інших характеристик (місця знаходження, колористики тощо) мікрореалій: *Dodatki, Lanek, Srednie Hony*; мікротопоніми, етимонами яких є *загальнокультурологічна термінологія* на окреслення: 1) споруд різного призначення: *Kolo Figury, Pod Kaplicą, Pod Krzyzem*; 2) типу поселення: *Folwarki, Futor, Za Wsią*; 3) шляхів сполучення: *Miedzy Drogami, Na Kładkach, Za Mostkiem*; 4) використання та способу обробітку земельних наділів: *Czertez, Sianozęci, Terebiez*; 5) промислів і ремесел: *Na Gorzelni, Za Cegelnią, Za Winnicą*. Серед *відонімних* утворень диференціюємо найменування, етимонами яких є: 1) антропоніми різного походження: *Narasymow, Mykytyna, Wolkowa*; 2) ойконіми та гідроніми: *Dolinianska, Poplawy, Za Gnilym Potokiem*; 3) мікротопоніми: *Na Andrusiewey Sianozęcię, Pod Laskiem Juskowskim, Za Jakowem Dolem*. Етимонами *відонімно-відапелятивних* похідних слугують пропріальні одиниці у сполученні з географічною термінологією: *Martynowa Kiernica, Od Granicy Delijowskiey, Procykowa Dolina* та пропріальні одиниці у сполученні із загальнокультурологічною термінологією: *Gosciniac Zawalowski, Na Gnileckim Goscincu, Za Drogą Kaluską*.

Здійснений аналіз лінгвально-історичних фактів обстежуваного регіону свідчить про те, що особливою змістовою стабільністю відзначаються відтопографічні оніми мікрооб'єктів. При порівнянні найменувань, похідних від апелятивів на окреслення реалій природного або рукотворного характеру, спостерігаємо на двох історичних етапах деякі кількісні диференціації: на поч. XIX ст. засвідчено дещо більшу кількість дериватів загальнокультурологічного характеру (у кінці XVIII ст. – 17, 01 % від усіх тогочасних назв, а на поч. XIX ст. – 17, 89 %). Кількісна динаміка у плані змісту експлікується також серед відпропріальних, зокрема відантропонімних, різновидів у зв'язку з певними змінами у соціумі (ЙМ – 11, 85 %, ФМ – 12, 03%). Щодо складених найменувань, мотивованих загальнокультурологічною або географічною лексикою у сполученні із репрезентантами різних онімних класів, то домінанта належить останнім (ЙМ – 5, 85 %, ФМ – 4, 25 %).

У підрозділі 2.2. *Відапелятивні мікротопоніми Південно-Західного Опілля* здійснено характеристику сучасних онімів, похідних від загальних назв. Такі деривати поділяємо на дві тематичні групи: 1) мікротопоніми, в основах яких реалізовані **географічні терміни**; 2) мікротопоніми, в основах яких реалізовані **загальнокультурологічні терміни**. До першої групи належать пропріативи, у базових назвах яких засвідчені *орографічні лексеми; гідрографічні лексеми; фіто- і зоолексеми*; лексеми для опису властивостей *грунтового покриву* або *геометричних та інших характеристик* мікрооб'єкта. Географічна номенклатура активно використовується для порівняльно-лінгвістичних розвідок. Однак її деталізація і специфіка зумовлена відповідними екстралінгвальними факторами (географічними умовами, особливостями матеріальної культури і под.). Зважаючи на фізико-географічне положення досліджуваної місцевості, мотивувальну базу зафіксованих мікротопонімів *відорографічного* походження поділяємо традиційно на окреслення: а) височин: *Біла Горá, Верховіна, Стінка*; б) низин: *Вертіп, Дéбра,; Долінки* в) рівнин: *Лу́г, Луковіська, Малá Поліна*. З-посеред *відгідрографічних* найменувань диференціюємо мікротопоніми, мотивовані загальними назвами для ідентифікації а) гідрооб'єктів: *Біля Колодязя, Возéра, Кирнічки*; б) гідролітичних властивостей ґрунтів: *Болітце, Вікніна, Рудка*; в) фізичних характеристик води: *Гни́ле, Студéний Пóтік*. Для обстежуваної території характерні темно-сірі опідзолені ґрунти та чорноземи малогумусні, що вплинуло певною мірою на формування пропріативів, похідних від апелятивів на позначення типу ґрунтового покриву: *Біла Глі́на, Зарінок, Піскі́* або його якісних характеристик: *Гóлиці, Пусті́ня*. Мікротопоніми, утворені на основі *фітонімних термінолексем*, класифікуємо на найменування, похідні а) від назв порід дерев та кущів: *Велікі́ Березникі́, Гра́бники, Калі́нка*, б) від назв збірних понять рослинності: *Біля Лі́са, Ма́лий Га́й, Ха́щ*. Небагатьма прикладами ілюстровані назви із *зоографічними термінолексемами* в основах: *Жибі́нець, Корóп'я, Во́вчий Ку́т*. Окрему підгрупу формують регіональні оніми, мотивовані лексемами на позначення геометричних: *Додáтки, Го́ни Ширóкі, Парцéлі* та інших характеристик (форми, розміру, локалізації у просторі, забарвлення) мікрореалій: *Глибо́кий, Долі́шна, Зелéне*.

З-посеред найменувань із *загальнокультурологічними* апелятивами в основі виокремлюємо мікротопоніми, базові назви яких позначають відповідно: 1) спосіб освоєння та призначення ділянок землі: *Велі́кий Зру́б, Дóвгі Ні́ви, Корчу́нок, Тéрбіж, Царі́на*; 2) промисли та ремесла, а також ведення домашнього господарства: *Базáр, Ві́нниця, Гу́та, Млі́ниска, Пасті́вник*; 3) типи поселень та їх складові: *Горі́шний Кіне́ц, Дворі́ще, Клеба́не, Кольо́нія, Фільва́рки*; 4) споруди різного призначення: *Біля Автоста́нці́ї, За Контóров, За Костьо́лом, Зафігу́ра, Ко́ло Каплі́чки*; 5) шляхи сполучення: *Ві́ще Гості́нця, За Дорóгов, Ма́лий Міст*.

За кількісними підрахунками серед відтопографічних різновидів (разом – 1787 одиниць) домінанта належить дериватам, основи яких вказують на рельєфну специфіку обстежуваної місцевості (18, 34 % від усіх відапелятивних похідних), далі слідує відповідно оніми, мотивувальні лексеми яких

пов'язані із флорою і фауною (17, 95 %), а також геометричними та іншими характеристиками денотата (17, 76 %). Найменшою кількістю прикладів ілюстровані назви, утворені від апелятивів на позначення ґрунтового покриву (3, 43 %). Щодо локальних пропріативів, базові одиниці яких співвідносяться із антропогенними об'єктами (усього 781 одиниця), то найбільшу продуктивність виявляють найменування, утворені від лексем на позначення способу обробітку і використання ділянок землі (8, 92 %). Найменше представлені оніми, мотивовані апелятивами на окреслення шляхів комунікації (2, 61 %).

У підрозділі 2. 3. *Відонімні мікротопоніми Південно-Західного Опілля* усі відпропріальні деривати досліджуваного регіону класифікуємо на три тематичні категорії: 1) відантропонімні найменування; 2) відойконімні та відгідронімні найменування; 3) відтопонімні найменування. 3-посеред відпропріальних найменувань вирізняються у кількісному плані *відантропонімні* утворення (695 одиниць – 50, 47 % у межах цієї підгрупи), в основах яких ужиті: офіційні християнські імена різної структури: *Іванéчків, Кáрпови, Миха́йлівка*; слов'янські автохтонні імена відкомполітного походження: *Бúда, Буді́лівка*; давні відапелятивні особові імена: *Бу́льбівка, Комарóва, Яструбíн* та апелятивні характеристики особи (пізніші прізвиська і прізвища): *Ковáликова, Шéвська, Чéхи*. В основах відойконімних різновидів відображено найменування прилеглих поселень: *Біщéцке, Жукі́вске, Залипéцькі, Темéрівське, Шумляне́цка* (123 одиниці – 8, 93 %), а відгідронімних – водних об'єктів, що локалізовані поблизу відповідних населених пунктів: *За Ставо́м, Золотá Ліпа, Ставо́к* (70 – 5, 08 %). 3-поміж відтопонімних похідних за квантитативними показниками переважають назви відмікротопонімного походження: *Гусакі́в, Калі́нка, Княгі́ня, Під Верхові́ною* (472 – 34, 28 %). Конотативно марковані мікротопоніми ілюстровані лише 17 одиницями (1, 23 %).

Розглянуті лінгвальні факти досліджуваного регіону віддзеркалюють основні характеристики відпропріальних похідних, а саме – відантропонімних, відойконімних, відгідронімних, а також відтопонімних. Превалювання відантропонімних найменувань мікрореалій на цій території пояснюється тим, що вони перебували колись переважно у чийсь власності. Найменше зафіксовано відгідронімних та відконотонімних дериватів. Загалом засвідчено 1377 одиниць відонімного походження (31, 98 % від усіх сучасних мікротопонімів).

У підрозділі 2.4. *Відонімно-відапелятивні мікротопоніми Південно-Західного Опілля* поділяємо утворення, мотивовані **онімно-апелятивними** лексемами, на дві тематичні підгрупи, базовими одиницями яких слугують географічні або загальнокультурологічні терміни у сполученні із різними розрядами пропріальної лексики. У межах першої підгрупи (268 одиниць – 6, 22 % від усіх онімів) розглядаємо назви, в основах яких засвідчені: а) географічні апелятиви + антропоніми різного походження: *Ма́ркова Го́ра, Петро́вська До́ліна, Никола́йків Са́д, Па́нський Ла́н*; б) географічні апелятиви + ойконіми: *Білокрині́цька Го́ра, Меді́нські Скéлі, Старé Біще*. Мотиваторами репрезентантів другої підгрупи (93 одиниці – 2, 16 %) виступають відповідно:

а) загальнокультурологічні апелятиви + антропоніми: *Гусарів Заруб, Ксєнджане Поле, Мельникове Поле, Луців Кут, Панський Фільварок, Прощів Міст*; б) загальнокультурологічні апелятиви + назви сусідніх поселень: *Пліхівські Загороди, Рогатинська Дорога, Чесницький Зруб*.

Чисельно вирізняються на тлі інших тематичних категорій відтопографічні мікротопоніми, що пояснюється позамовними чинниками.

Порівняльну характеристику (у відсотках) лексико-семантичної природи пропріативів обстежуваної місцевості у зазначені хронологічні періоди подано у таблиці 1.

Таблиця 1. Лексико-семантична характеристика мікротопонімії Південно-Західного Опілля кін. XVIII – поч. XIX ст. і сучасний стан

Мікротопоніми	ЙМ		ФМ		Сучасний стан	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
<i>Мікротопоніми, у базових назвах яких засвідчена географічна термінологія</i>						
Орографія	317	14,39	292	13,94	471	10,94
Флора і фауна	293	13,3	264	12,6	461	10,7
Гідрографія	126	5,72	115	5,49	311	7,22
Ґрунтовий покрив	46	2,09	48	2,29	88	2,04
Геометричні та інші характеристики	270	12,26	270	12,89	456	10,59
<i>Мікротопоніми, у базових назвах яких засвідчена загальнокультурологічна термінологія</i>						
Спосіб обробітку та освоєння земельних наділів	129	5,85	136	6,49	229	5,32
Промисли, ремесла, ведення д/г	48	2,18	43	2,05	113	2,62
Споруди різного характеру	110	4,99	115	5,49	217	5,04
Поселення	47	2,13	47	2,24	155	3,6
Сполучення	41	1,86	34	1,62	67	1,55
<i>Мікротопоніми, у базових назвах яких засвідчені оніми</i>						
Антропоніми	261	11,85	252	12,03	695	16,14
Гідроніми	59	2,68	61	2,91	70	1,62
Ойконіми	66	2,99	59	2,82	123	2,86
Мікротопоніми / конотоніми	243	11,03	238	11,36	472 / 17	10,96 / 0,39
<i>Мікротопоніми, у базових назвах яких засвідчені оніми+апелятиви</i>						
Оніми + географічна термінологія	129	5,85	89	4,25	268	6,22
Оніми + загальнокультурологічна термінологія	18	0,82	32	1,53	93	2,16
Усього	2203	99,99	2095	100	4306	99,99

У третьому розділі „**Структурно-словотвірний аналіз мікротопонімів Південно-Західного Опілля**” зазначено, що до сьогодні в сучасній ономастиці немає єдиного підходу до визначення словотвірних характеристик власних

географічних найменувань. Це детерміновано передусім тим, що вони за своєю природою вторинні утворення, у базових одиницях яких засвідчені різноманітні за структурою лексеми. Попри різноманіття словотворчих засобів для кожної місцевості властиві свої типи деривації, найбільш для неї характерні, що пов'язано з історією її заселення, взаємодією мов і діалектів і под.

Творення локальних онімів здійснюється шляхом онімізації апелювативів та трансонімізації. Поділяємо думку Н. Подольської, що онімізація й трансонімізація в слов'янських мовах може бути *семантичною* (абсолютною) і *граматичною* (змішаною). *Семантична онімізація й трансонімізація* реалізується лексико-семантичним і морфолого-синтаксичним (субстантивізація) способами. Під час *граматичної онімізації й трансонімізації* (морфологічний і лексико-синтаксичний способи творення) на базі апелювативних або пропріальних одиниць формується нова назва шляхом поєднання кореневих морфем, додавання відповідних назвотворчих афіксів, а також синтаксичними засобами (лексикалізація й онімізація словосполук).

У підрозділі 3.1. *Структурно-словотвірна характеристика мікротопонімії кін. XVIII – поч. XIX ст.* виявлений у метрикальних книгах історичний фактаж Південно-Західного Опілля умовно диференціюємо на одно- та багатослівні деривати, які сформовані внаслідок лексико-семантичного: *Folwarki, Konopliszcze, Stawki, Terebiz, Tloki*; морфологічного: *Dubowe, Litwinowskiy, Medyncki, Plebanskiy, Telesewi*; морфолого-синтаксичного способів: *Gleboka, Krotkie, Poprzeczne, Welykie, Zielona*; на базі атрибутивних сполук: *Antonow Lasek, Biale Kamienie, Kerilow Okop, Sredni Garb, Wielkie Niwy*; прийменникових та описових конструкцій: *Kolo Stawku, Na Garbie, Na Malych Lugach, Wyszczе Goscинca Kaluskiego, Za Gaiem*.

Досліджувані крізь призму діяхронії пропріативи, утворені лексико-семантичним способом, репрезентують деякі кількісні зміни: у кінці XVIII ст. засвідчено 370 одиниць (16, 79 % від усіх місцевих онімів), а на початку XIX ст. – 387 одиниць (18, 47 %). Для морфологічних утворень, зафіксованих у ЙМ та ФМ, також не властиві значні квантитативні розбіжності, відповідно 9, 94 % (ЙМ) та 9, 45 % (ФМ). Дещо суттєвіші трансформації характерні, однак, для локальних різновидів у формі описових конструкцій та атрибутивних сполук (10, 94 % та 11, 12 % (ЙМ); 7, 99 % та 7, 21 % (ФМ)). Варто зазначити, що складені (полілексемні) структури були продуктивними на обох діяхронічних етапах, відповідно 69, 63 %. (ЙМ) та 67, 97 % (ФМ). Поступово у XIX ст. на Південно-Західному Опіллі з'являється тенденція до універбації лінгвальних засобів, що сприяє поступовому формуванню монолексемних дериватів та найменувань у формі прийменникових конструкцій.

Зафіксовані на синхронному зрізі локальні пропріативи поділяємо на прості (однослівні) та складені (багатослівні) похідні.

У підрозділі 3.2. *Прості (однослівні) мікротопоніми* усі сучасні монолексемні найменування мікрореалій класифікуємо на утворення лексико-семантичного, морфологічного, морфолого-синтаксичного способів, а також композитні похідні. *Лексико-семантичний спосіб* передбачає виникнення нової лексеми внаслідок переосмислення її семантичного наповнення без

граматичних і фонетичних коригувань у структурі. У мікротопоніміконі Південно-Західного Опілля цей спосіб деривації ілюстрований онімізацією загальних назв: *Березина, Верховіна, Хутір* (1444 одиниці – 46, 78 % від усіх моноксемних прикладів) та трансонімізацією репрезентантів інших пропріальних розрядів: *Водники, Ставіско, Юрїска* (482 одиниці – 15, 61 %).

У межах однослівних утворень на досліджуваній території вирізняються найменування, утворені *морфологічним способом*, зокрема *суфіксальні, префіксально-нульові* та *конфіксальні* деривати. Кількісно переважають суфіксальні похідні (619 одиниць – 20, 05 %), мотивовані насамперед антропонімами різного походження, зокрема християнськими іменами у повній, усіченій чи в усічено-суфіксальній формах, давніми слов'янськими відапелятивними іменами, а також апелятивними характеристиками особи, наприклад: *Данілівське, Маркова; Антосева, Іванечків; Ведмедева, Гривів; Ковальщина, Ксьондзова* та ін. Похідні *префіксально-нульового* способу в мікротопонімній системі обстежуваної місцевості представлені порівняно із суфіксальними утвореннями значно меншою кількістю, усього 241 одиниця (7, 81 %). Характерними для аналізованих назв є префіксальні форманти *за-, під, над-, між-* (*межи-*) та ін., які поєднуються не лише з апелятивними, але й із пропріальними основами у сингулярній чи плюральній формі називного або орудного відмінка: *Загорá (За Горóв), Замлін; Підберезина, Підлісók (Під Лісókм); Надріка́ (Над Рікóв), Надста́в; Межигóрби, Межерóви*. В окремих випадках зафіксовані на обстежуваній території одночасно існуючі пропріативи для ідентифікації однієї і тієї ж мікрореалії підтверджують те, що спочатку апелятивна приєменникова конструкція, як зазначає Д. Бучко, зазнавала лексикалізації й онімізації, а згодом приєменник трансформовувався у префікс з одночасним відкиданням флексії непрямого відмінка. Раритетними виявилися географічні назви, утворені конфіксальним способом: *Засєрnochья, Засілля*, лише 52 мікротопоніми (1, 68 %).

Морфолого-синтаксичним способом, тобто внаслідок субстантивації порядкових числівників або ад'єктивів, утворено на досліджуваному терені 208 локальних найменувань (6, 74 %): *Трєті; Головна́, Зелєний, Рівне*. Вираження пропріатива географічного об'єкта саме у формі прикметника, а не іменника, частіше у формі середнього роду, а не чоловічого чи жіночого, детерміноване, за переконанням О. Суперанської, не лише традиціями мови, але й особливостями місцевої топонімійної системи.

У підрозділі 3.3. *Складені (багатослівні) мікротопоніми* аналізуємо регіональні оніми, виражені багатослівними утвореннями (лексикалізованими словосполученнями), що ототожнює їх певною мірою із загальними назвами. Такі складені (аналітичні) найменування, які виникають з метою розрізнення мікрореалій на певній території, класифікуємо відповідно на двослівні (атрибутивні) сполуки, приєменникові конструкції (приєменник+1 компонент) та описові формації (три і більше компонентів). В обстежуваному регіоні атрибутивні сполуки реалізовані за двома структурно-словотвірними моделями: а) ад'єктив + субстантив; б) числівник + субстантив: *Гáнтонова Кирні́ця, Зелєна Крї́ниця, Широ́ка Дєбра; Дру́гий Пóтік, Пє́рша Міра, Пє́рший Гóрб*

(727 одиниць – 16, 88 % від усіх розглянутих похідних). Характерною рисою мікротопонімної системи Південно-Західного Опілля, як і інших етнографічних регіонів України, є вагома частка в ній приєменникових конструкцій: *За Ставком, За Млинком, Коло Броньки, На Долину, Під Вішнями, Під Верховіною* (442 одиниці – 10, 26 %). До складу описових формацій входять щонайменше три чи більше слів, як правило, приєменник та два іменники, один з яких виражає сутність об'єкта (денотата), а інший разом з приєменником містить вказівку на його локалізацію на певній місцевості. Сучасний мікротопонімкон аналізованого краю ілюстрований раритетними прикладами такого типу: *До Глибокої Долини, Під Високим Бєрегом, Поле Коло Дуба* (50 одиниць – 1, 16 % від усіх засвідчених похідних).

Порівняльну характеристику (у відсотках) структурно-словотвірних особливостей місцевих утворень у зазначені хронологічні періоди подано в таблиці 2.

Таблиця 2. Структурно-словотвірна характеристика мікротопонімії Південно-Західного Опілля кін. XVIII – поч. XIX ст. і сучасний стан

Мікротопоніми	ЙМ		ФМ		Сучасний стан	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
<i>Прості (однослівні) утворення</i>						
Пропріативи лексико-семантичного способу творення	370	16,79	387	18,47	1926	44,73
Пропріативи морфологічного способу творення / основоскладання	219	9,94	198	9,45	912 / 41	21,18 / 0,95
Пропріативи морфолого-синтаксичного способу творення	80	3,63	86	4,1	208	4,83
Усього	669	30,37	671	32,03	3087	71,69
<i>Складені (багатослівні) утворення</i>						
Атрибутивні сполуки	176	7,99	151	7,21	727	16,88
Приєменникові конструкції	1117	50,7	1040	49,64	442	10,26
Описові формації	241	10,94	233	11,12	50	1,16
Усього	1534	69,63	1424	67,97	1219	28,31
Загалом	2203	100	2095	100	4306	100

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проаналізовано 4298 мікротопонімів, почерпнутих із історичних джерел та 4306 сучасних найменувань, що побутують на території Південно-Західного Опілля. Лінгвістична характеристика зібраного матеріалу на різних діахронних зрізах дає підстави зробити певні висновки, що стосуються формування та стабілізації мікротопонімкону досліджуваного регіону. Із найдавніших часів для окреслення дрібних об'єктів на цьому терені використовувалися загальні назви на позначення топографічних та

загальнокультурологічних (рукотворних) реалій, а також антропоніми, ойконіми, гідроніми і топоніми.

Найбільшою кількістю з-поміж відапелятивних похідних представлені оніми, мотивувальні основи яких пов'язані із лексемами для окреслення рельєфної специфіки обстежуваного краю, усього 471 одиниця (18, 34 % від усіх відапелятивних утворень), наприклад: *Підгорá, Стінка*. Менш продуктивними у мікротопонімоторенні виявилися апелятиви на позначення гідрографії (311 одиниць – 12, 11 %): *Кáдуби, Кринічки*; флори та фауни (461 одиниця – 17, 95 %): *За Вільшею, Конопліце*; властивостей ґрунтового покриву (88 одиниць – 3, 43 %): *Зарінок, Торфóвисько*; геометричних та інших характеристик мікротериторій (456 одиниць – 17, 76 %): *Кút, Лán, Парцéлі*. Загалом зафіксовано 1787 найменувань топографічного характеру (69, 59 % від усіх відапелятивних дериватів).

Серед локальних пропріативів, сформованих на базі загальнокультурологічної лексики, диференціюємо утворення, мотивувальні основи яких відображають типи поселення та їх елементи (155 одиниць – 6, 03 % у межах мікротопонімів, похідних від загальних назв): *Клебáнцина, Кольóнія, Селó*; місцеву господарсько-виробничу діяльність (113 одиниць – 4, 4 %): *Гúта, Цегéльня*; шляхи комунікації (67 одиниць – 2, 61 %): *За Гостінцем, Кладки* тощо. У розглянутій підгрупі превалюють оніми, мотивовані апелятивами на позначення споруд різного призначення (217 одиниць – 8, 45 %): *За Капліцею, Зámчисько*, а також способу обробітку орних площ (177 одиниць – 8, 92 %): *Зрúб, Пáсіка, Пасічі́ско*.

Активну участь у творенні мікротопонімного пласту Південно-Західного Опілля бере також пропріальна лексика. З-посеред відонімних дериватів домінують найменування, в основах яких ужиті антропоніми різного походження, зокрема християнські імена різної структури та давні слов'янські автохтонні відапелятивні імена, а також пізніші прізвиська та прізвища, значно рідше – давньослов'янські відкомполітні імена: *Курі́лова, Ма́ркова, Ку́лик, Ксьóндзова*, 695 одиниць – 50, 47 % від усіх відонімних назв. Такі утворення містять вказівку як на пряме відношення окресленої мікротериторії до конкретного власника, так і на опосередковану належність суб'єктові (чи групі суб'єктів) певного денотата. Ойконіми прилеглих поселень мотивують нерідко локальні топооб'єкти (123 одиниці – 8, 93 %): *Підбóвшівське, Стриганéцкий*. Відгідронімні назви ілюстровані на обстежуваній території окремими прикладами, що детерміновано, очевидно, особливостями місцевої гідросистеми (70 одиниць – 5, 08 %). Незначна питома вага у досліджуваній пропріальній системі одиниць інших топонімних розрядів, зокрема конотонімів: *Абиссі́нія, Кана́да* (1, 23%). За квантитативними показниками чільне місце займають відмікротопонімні похідні, 472 одиниці (34, 28 %).

З-посеред відонімно-відапелятивних репрезентантів виокремлюємо утворення, мотивовані географічними (268 одиниці – 6, 22 %) або загальнокультурологічними (93 одиниці – 2, 16 %) апелятивами у сполученні із різними класами онімної лексики. Домінанта належить найменуванням, в основах яких

засвідчені лексеми на позначення рельєфно-ландшафтних особливостей названого регіону, що пов'язано із позамовними факторами.

З погляду діахронії історично сформований мікротопонімікон Південно-Західного Опілля, засвідчений у ЙМ та ФМ, не виявляє у змістовому плані суттєвих відмінностей щодо сучасних пропріативів. Особливою стабільністю відзначаються відтопографічні деривати, базовими назвами яких є лексеми на окреслення особливостей місцевого рельєфу (*Pod Lugiet, Na Horbach*). Окремі диференціації прослідковуються серед відантропонічних утворень у зв'язку із певними соціальними чинниками (наприклад, зміною власника певної мікротериторії). Однак такі моделі із посесивними афіксами функціонують донині.

З давніх-давен українці мали тісні контакти із поляками, румунами, німцями, що закономірно відбилося у місцевій топонімії. За походженням більшість регіональних пропріативів – слов'янські. Поодинокі запозичені апелятиви українізувалися і побутують на обстежуваній території як стійкі номенклатурні терміни (*Зигмонтівка, Під Кля'штором* – з польської мови; *Бéкерів, Бéкерсдорф, За Штрíков, Фільварóк* – з німецької).

Аналізуючи географічну термінологію, яка слугує значною мірою мотивувальною основою мікротопонімії Південно-Західного Опілля, порівняно з її аналогічними мовно-територіальними утвореннями в інших етнографічних регіонах України, зокрема на Буковині, Волині, Бойківщині, Гуцульщині, Поліссі, спостерігаємо певні семантичні зміщення, що пояснюється наявністю синонімії у народній географічній базі. Лише в окремих випадках нетипова рельєфно-ландшафтна риса детермінує вживання специфічної лексичної одиниці для ідентифікації відповідної мікрореалії.

У структурно-словотвірному аспекті аналізовані мікротопоніми класифікуємо на прості (однослівні) та складені (багатослівні) назви. У творенні моноксемних онімів реалізовані лексико-семантичний, морфологічний та морфолого-синтаксичний способи, а також основоскладання (як правило, поєднання двох лексем). Серед складених назв диференціюємо двослівні (атрибутивні) сполуки, прийменникові конструкції та описові формації.

Більшість простих мікротопонімів утворено лексико-семантичним способом, зокрема шляхом онімізації апелятивної лексики: *Жолобі́, Копані́, Лан, Майдан, Містечо́к*.

Характерною особливістю мікротопонімікону Південно-Західного Опілля є велика кількість репрезентантів семантичної трансонімізації (482 одиниці), тобто перенесення найменування однієї реалії на іншу, розташовану, очевидно, поблизу, наприклад: *вул. До́ліни < хут. До́ліни (Дврц., Брж.), ур-ще Дубі́на < л. Дубина (Лтв., Пдг.), пас. Жо́лобі́ска < п. Жо́лобі́ска (Жвч., Рог.)*. Загалом на теренах Південно-Західного Опілля засвідчено 1926 прикладів семантичної деривації, що становить 62,39 % від усіх моноксемних різновидів.

Серед морфологічних утворень превалюють суфіксальні найменування з посесивно-релятивними формантами *-ів, -івк-а, -ськ, -цьк, -ин* (*Па́ньків, Мужі́лівка, Меду́ське*). Назви суфіксального та префіксально-нульового

способів творення ілюстровані у цій місцевості відносно незначною кількістю, 619 та 241 одиниця (*Кохматівка; Загорá, Передселó*), що становить відповідно 20, 05 % та 7, 81 %. Одичними прикладами представлені конфіксальні деривати (52 одиниці – 1, 68 %): *Задвір'я, Засерноччя*. Базові назви субстантивованих ад'єктивів містять вказівку на зовнішні та внутрішні характеристики номінованих мікротериторій, усього 208 назв (6, 74 %).

На Південно-Західному Опіллі виявлено 3087 однослівних дериватів для ідентифікації місцевих топооб'єктів – 71, 69 % від усіх зафіксованих пропріативів.

З-поміж складених назв превалюють атрибутивні сполуки: *Морóзива Дубіна, Пєрша Тополя, Червóна Горá, Ширóке Пóле*. Вони описують, як правило, належність топооб'єкта певному власнику або колористику, конфігурацію, локалізацію відповідного денотата на місцевості, 727 одиниць (16, 88 % від усіх зафіксованих похідних). У розглянутій категорії вирізняються також пропріативи у формі прийменникових конструкцій (442 одиниці – 10, 26 %): *Під Ліскóм, За Доли́нов*. Раритетними виявилися найменування (50 одиниць – 1, 16 %) у формі описових формацій, основна функція яких – якомога детальніший опис розташування мікрооб'єктів у просторі із залученням інших релевантних для номінатора пропріативів.

Проаналізовані способи творення (лексико-семантичний, морфологічний, морфолого-синтаксичний, атрибутивні сполуки, прийменникові та описові формації) є продуктивними на теренах Південно-Західного Опілля впродовж багатьох століть. На хронологічних зрізах простежуємо лише квантитативну динаміку у мікротопонімній системі досліджуваної місцевості. Якщо наприкінці XVIII – поч. XIX ст. домінували багатослівні формації, передусім прийменникові (прийменник і одна лексема) та описові (три і більше лексем) сполуки, то у XX – поч. XXI ст. кількісно вирізняються однослівні деривати, що зумовлено тенденцією до універбації мовних ресурсів.

Розглянуті лінгвальні факти Південно-Західного Опілля кін. XVIII – поч. XXI ст. сприяють висвітленню особливостей лексико-семантичної та структурно-дериваційної природи місцевої топонімії у зазначені періоди, а також слугують надійним підґрунтям для окреслення цілісної мікротопонімної системи на західноукраїнських теренах. Подальші наукові розробки можна сконцентрувати на аналізі окремих розрядів пропріальної лексики прилеглих лінгво-етнографічних регіонів Південно-Західного Опілля з метою комплексного дослідження територіального ономастикону на загальноукраїнському тлі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лужецька О. Б. Die toponymische Nachbenennung im historischen Aspekt / О. Б. Лужецька // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання іноземної мови як іноземної : матеріали сьомої міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 травня 2008 р. – Полтава, 2008. – Ч. 2. – С. 17–21.
2. Лужецька О. Б. Структурно-словотвірні особливості мікротопонімії Бережанщини та Підгаєччини / О. Б. Лужецька // Kultury

wschodniosłowiańskie – oblicza i dialog. Rosja. Ukraina. Białoruś / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu / pod redakcją Anny Chudzińskiej-Parkosadze. – Poznań, 2009. – S. 202–207.

3. Лужецька О. Б. Мікротопоніми Бережанщини та Підгаєччини з географічними термінами в основах / О. Б. Лужецька // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. XXIV, ч. 1. – С. 467–475.
4. Лужецька О. Б. Westslawische Ortsnamen im historisch-morphologischen Aspekt / О. Б. Лужецька // Проблеми та перспективи досліджень в умовах глобалізаційних процесів : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 квітня 2011 р. / ТНЕУ. – Тернопіль, 2011. – С. 77–79.
5. Лужецька О. Б. Мікротопоніми складеної структури Бережанщини та Підгаєччини / О. Б. Лужецька // Рідне слово в етнокультурному вимірі : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / упоряд. М. Федурко, В. Котович, Г. Філь. – Дрогобич : Просвіт, 2011. – С. 181–188.
6. Лужецька О. Б. Суфіксальні деривати у мікротопонімії Бережанщини і Підгаєччини у межах простої структури / О. Б. Лужецька // Наукові записки національного університету „Острозька академія”. Серія : „Філологічна”. – Острог, 2012. – Вип. 26. – С. 173–175.
7. Лужецька О. Б. Мікротопоніми Бережанщини та Підгаєччини з фіто-та зоографічними термінами в основі / О. Б. Лужецька // Наукові записки національного університету „Острозька академія”. Серія : „Філологічна”. – Острог, 2012. – Вип. 30. – С. 53–56.
8. Лужецька О. Б. Мікротопоніми префіксального типу на теренах Бережанщини і Підгаєччини / О. Б. Лужецька // Актуальні проблеми іншомовної комунікації : лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти : зб. тез всеукраїнської науково-методичної конференції, 24 квітня 2012 р. – Луцьк, 2012. – С. 67–69.
9. Лужецька О. Б. Прийменникові деривати у мікротопонімії Південно-Західного Опілля / О. Б. Лужецька // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць / МОН України, Хмельницький нац. ун-т ; гол. ред. М. Є. Скиба. – Хмельницький: ХмЦНП, 2013. – Вип. 6, ч. II. – С. 175–182.
10. Лужецька О. Б. Відапелятивні мікротопоніми Південно-Західного Опілля, утворені лексико-семантичним способом / О. Б. Лужецька // *Studia Linguistica* : зб. наук. праць / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; відп. ред. І. О. Голубовська. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 8. – С. 463–469.
11. Лужецька О. Б. Мікротопоніми з гідрографічними термінами в основі на теренах Південно-Західного Опілля / О. Б. Лужецька // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2014. – Вип. 129 – С. 490–495.
12. Лужецька О. Б. Мікротопоніми Південно-Західного Опілля, мотивовані термінами на позначення характеру ґрунтів / О. Б. Лужецька // Мова і

- культура. (Наук. журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 17. – Т. II (170). – С. 251–257.
13. Лужецька О. Б. Мікротопоніми Південно-Західного Опілля, мотивовані апелятивами на позначення способу обробітку та призначення земельних наділів / О. Б. Лужецька // Нова філологія : зб. наук. праць / МОН України, Запорізький нац. ун-т ; гол. ред. С. М. Єнікеєа. – Запоріжжя, 2014. – Вип. 62. – С. 78–82.
 14. Лужецька О. Б. Субстантивовані деривати у мікротопоніміконі Південно-Західного Опілля / О. Б. Лужецька // Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 травня 2014 р. / ТНЕУ. – Тернопіль, 2014. – С. 103–105.
 15. Лужецька О. Б. Актуальність регіонального дослідження місцевої топонімії на прикладі мікротопонімії Південно-Західного Опілля / О. Б. Лужецька // Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти : зб. матеріалів всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, 11 квітня 2014 р. / МОН України, Луцький нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2014. – С. 223–224.
 16. Lushezka O. Historisch-morphologischer Überblick über westslawische Eigennamenkategorien / O. Lushezka // Germanistik in der Ukraine. – К. : Verlagszentrum der KNLU, 2008. – Jahrgang 3. – S. 20–26.

АНОТАЦІЯ

Лужецька О. Б. Мікротопонімія Південно-Західного Опілля. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. – Івано-Франківськ, 2015.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню мікротопонімії системи Південно-Західного Опілля. Джерельною базою праці слугували найперше 4298 лінгвальних фактів, засвідчених у Йосифінській та Францисканській метрикальних книгах, та понад 4300 сучасних пропріативів регіонального значення. Здійснено лексико-семантичний аналіз базових назв мікротопонімікону обстежуваної місцевості у межах трьох лексико-семантичних груп: апелятивної, онімної та онімно-апелятивної на синхронному та діахронному зрізах. З'ясовано словотвірно-структурні особливості локальних утворень, а також визначено продуктивність словотвірно-структурних моделей і відповідних топоформантів, засвідчених наприкінці XVIII – поч. XXI ст. Такий системний підхід сприяв висвітленню лексико-семантичної та структурно-дериваційної природи місцевої топонімії Південно-Західного Опілля, яка формувалася здавна на західноукраїнських теренах.

Укладено реєстр мікротопонімів названого регіону, зібраних у польових умовах та почерпнутих з історичних джерел.

Ключові слова: мікротопонім, апеллятив, проприатив, онім, базова одиниця (назва), твірна основа, етимон, загальнокультурологічна термінологія, формант.

АННОТАЦИЯ

Лужецкая О. Б. Микротопонимия Юго-Западного Ополя. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. ГВУЗ „Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника”. – Ивано-Франковск, 2015.

Диссертация посвящена комплексному изучению микротопонимной системы Юго-Западного Ополя. Источником исследования являются в первую очередь 4298 лингвальных фактов, зафиксированных в Иосифинской и Францисканской метрических книгах, а также более 4300 современных проприативов регионального значения. Осуществлен лексико-семантический анализ базовых названий микротопонимикона обследуемой местности в пределах трех лексико-семантических групп: апеллятивной, онимной и онимно-апеллятивной лексики на синхронном и диахронном срезах. Установлены словообразовательно-структурные особенности локальных образований, а также определена продуктивность словообразовательно-структурных моделей и соответствующих топоформантов, зафиксированных в кон. XVIII – нач. XXI ст.

Такой системный подход способствовал освещению лексико-семантической и структурно-деривационной природы местной топонимии Юго-Западного Ополя, которая формировалась издавна на западноукраинской территории.

Составлен реестр микротопонимов названного региона, собранных в полевых условиях, а также почерпнутых из исторических источников.

Ключевые слова: микротопоним, апеллятив, проприатив, оним, базовая единица, мотивирующая основа, этимон, общая культурологическая терминология, формант.

SUMMARY

Luzhetska O. B. Microtoponyms of the South-Western Opole. – Manuscript.

The Dissertation for the Degree of Candidate of Philology in Speciality 10.02.01. – Ukrainian Language. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2015.

The dissertation is devoted to the complex study of the South-Western Opole microtoponymy at the end of the 18th and at the beginning of the 21st century. 4298 of local propriatives kept in Joseph and Franciscan metrical books and more than 4300 modern denominations of microobjects found in this area first and foremost served for the object of the scientific research work. Gathered lingual facts are analyzed according to the main types of their generating basis within three lexical-semantic groups: appellative, onym and appellative-onym with the purpose to determine the relationship of appellative and onym vocabulary in their core basis. It is ascertained that the largest number among all derivatives are presented by the denominations whose basic units are correlated with the topographic lexems, obviously determined by the geographical position of the researched region.

The word building-structural peculiarities of local onyms are also characterized and the productivity of the word building-structural models and definite topoformants are set. This made it possible to state that the most productive in this area appeared to be the lexical-semantic method of word-building, specifically ononymization of appellatives and transonymization of the representants of other categories of the propriative vocabulary. Denominations in the form of descriptive formations are illustrated as rare examples whose main task is to give more detailed description of the location of the denotates in space. They are a peculiar feature of the South-Western Opole microtoponymy system.

From the diachronic view we observe only quantitative dynamics: when at the end of the 18th at the beginning of the 19th century polylexem formations dominated above all prepositional ones (one preposition + one word) and descriptive (three or more words) constructions, so at the present monolexem derivatives prevail explained by saving lingual resources. From the content aspect essential differences are not found in comparison with modern propriatives of the studied region.

The register of the South-Western Opole of microtoponyms of the researched region is composed collected in the field conditions and drawn from historical sources.

Key words: microtoponym, appellative, propriative, onym, basic unit (name), derivational basis, etymon, general cultural terminology, formant.